

ΧΡΗΣΗ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ: ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΚΕΚΤΗΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ «ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ ΚΑΤΑ ΗΠΑ»

Βιργινία Μπαλαφούτα

1. Εισαγωγή

Το παρόν άρθρο αναδεικνύει τις δυνατότητες και την αναγκαιότητα συμβολής σήμερα του πολύτιμου νομικού κεκτημένου της Απόφασης του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης (στο εξής και Δικαστήριο) «Νικαράγουα κατά Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ)», στο πεδίο της Χρήσης Βίας και στο πεδίο του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Αναλυτικότερα, πρόκειται για την Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου στην Υπόθεση «Στρατιωτικές και Παραστρατιωτικές Δραστηριότητες εντός και εναντίον της Νικαράγουα» (Νικαράγουα κατά Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής)¹, η οποία ελήφθη από το Δικαστήριο στις 27 Ιουνίου 1986.

Η εν λόγω Απόφαση, από την έκδοσή της και έπειτα, συνέβαλε σημαντικά στο πεδίο της Χρήσης Βίας και στο πεδίο του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Επειδή όμως πρόκειται για μια εμβληματική Απόφαση, αξίζει να τονιστεί η σπουδαιότητα αξιοποίησης του πολύτιμου κεκτημένου της ιδιαίτερας σήμερα, που η διεθνής κοινότητα καλείται να αντιμετωπίσει εξαιρετικά κρίσιμες προκλήσεις. Εάν και έχουν παρέλθει δεκαετίες από την έκδοση της συγκεκριμένης Απόφασης από το Διεθνές Δικαστήριο, δυστυχώς διαπιστώνουμε στην πράξη ότι οι αρχές, το πλαίσιο και τα διδάγματα που έθεσε δεν έχουν εμποδωθεί πλήρως στην πράξη. Στα πλαίσια του άρθρου, λοιπόν, επιχειρείται η ανάδειξη και η ανάλυσή τους, με στόχευση την επαρκέστερη εφαρμογή τους, καθώς και η κατάθεση σχετικών σκέψεων, αναλύσεων και προτάσεων.

Βιργινία Μπαλαφούτα είναι Νομικός, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό Πανεπιστημίου Αθηνών, Δρ Διεθνούς Δικαίου και Περιφερειακών Σπουδών, ΜΔΕ Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές, ΜΔΕ Ιστορία και Φιλοσοφία της Επιστήμης και της Τεχνολογίας.

¹ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, (Nicaragua v. United States of America). Merits, Judgment. I.C.J. Reports 1986.

<https://www.icj-cij.org/case/70>

2. Το πολύτιμο νομικό κεκτημένο της Απόφασης του Διεθνούς Δικαστηρίου «Νικαράγουα κατά ΗΠΑ», εν σχέσει με τη Χρήση Βίας και το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο σήμερα

2.1. Το Διατακτικό της Απόφασης «Νικαράγουα κατά ΗΠΑ»

Εισαγωγικά, αναφέρεται συνοπτικά ότι στο Διατακτικό της Απόφασής του το Διεθνές Δικαστήριο, κατά πλειοψηφία:

- i) απορρίπτει το επιχείρημα των ΗΠΑ περί άσκησης συλλογικής νόμιμης άμυνας αναφορικά με τις στρατιωτικές και παραστρατιωτικές δραστηριότητες εντός και εναντίον της Νικαράγουα,
- ii) αποφασίζει ότι οι ΗΠΑ εκπαιδεύοντας, εξοπλίζοντας, ανεφοδιάζοντας, χρηματοδοτώντας και υποστηρίζοντας τις δυνάμεις των *contras* (δυνάμεις οι οποίες μάχονταν κατά της κυβέρνησης της Νικαράγουα), ή με άλλο τρόπο ενθαρρύνοντας, υποστηρίζοντας, βοηθώντας τις στρατιωτικές και παραστρατιωτικές δραστηριότητες εντός και εναντίον της Νικαράγουα, ενήργησαν κατά της Δημοκρατίας της Νικαράγουα, παραβιάζοντας την υποχρέωσή τους βάσει του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου περί μη επέμβασης στις υποθέσεις άλλου κράτους,
- iii) αποφασίζει ότι οι ΗΠΑ με συγκεκριμένες επιθέσεις στην επικράτεια της Νικαράγουα κατά την περίοδο 1983-1984, και με τις προαναφερθείσες (ii) ενέργειες επέμβασης που περιλαμβάνουν τη χρήση βίας, ενήργησαν κατά της Δημοκρατίας της Νικαράγουα, παραβιάζοντας την υποχρέωσή τους βάσει του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου περί μη χρήσης βίας κατά άλλου κράτους,
- iv) αποφασίζει ότι οι ΗΠΑ καθοδηγώντας ή εξουσιοδοτώντας υπερπτήσεις πάνω από την επικράτεια της Νικαράγουα, και με τις πράξεις τις προαναφερθείσες (iii), ενήργησαν κατά της Δημοκρατίας της Νικαράγουα, παραβιάζοντας την υποχρέωσή τους βάσει του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου να μην παραβιάζουν την κυριαρχία άλλου κράτους,
- v) αποφασίζει ότι οι ΗΠΑ τοποθετώντας νάρκες στα εσωτερικά ύδατα ή στα χωρικά ύδατα της Νικαράγουα κατά τους πρώτους μήνες του 1984, ενήργησαν κατά της Δημοκρατίας της Νικαράγουα, παραβιάζοντας τις υποχρεώσεις τους βάσει του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου περί μη χρήσης βίας κατά άλλου κράτους, περί μη επέμβασης στις υποθέσεις του, περί μη παραβίασης της κυριαρχίας του, και περί μη διακοπής του ειρηνικού θαλάσσιου εμπορίου,
- vi) αποφασίζει ότι οι ΗΠΑ με τις προαναφερθείσες (v) ενέργειες ενήργησαν κατά της Δημοκρατίας της Νικαράγουα, παραβιάζοντας τις υποχρεώσεις τους τις τιθέμενες και από μεταξύ τους διμερή Συμφωνία (Treaty of Friendship, Commerce and Navigation, between the United States of America and the Republic of Nicaragua 1956),
- vii) αποφασίζει ότι οι ΗΠΑ παραλείποντας να γνωστοποιήσουν την ύπαρξη και τη θέση των ναρκών που τοποθέτησαν, ενήργησαν κατά παραβίαση των

υποχρεώσεών τους βάσει του συναφούς πλαισίου του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου,

viii) διαπιστώνει ότι οι ΗΠΑ, με την έκδοση το 1983 ενός εγχειριδίου με τίτλο “Operaciones sicologicas en guerra de guerrillas” και τη διάδοσή του στις δυνάμεις των *contras* ενθάρρυναν την τέλεση από αυτούς πράξεων αντίθετων με γενικές αρχές του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, αλλά δεν συμπεραίνει ότι οποιεσδήποτε τέτοιες πράξεις που τυχόν έχουν διαπραχθεί είναι καταλογιστέες στις ΗΠΑ,

ix) αποφασίζει ότι οι ΗΠΑ με τις προαναφερθείσες (iii) επιθέσεις στην επικράτεια της Νικαράγουα και με την κήρυξη γενικού εμπάργκο στο εμπόριο με τη Νικαράγουα την 1η Μαΐου 1985, τέλεσαν πράξεις υπολογισμένες να αποστερήσουν τη διμερή Συμφωνία Treaty of Friendship, Commerce and Navigation από το αντικείμενο και τον σκοπό της, και παραβίασαν τιθέμενες από τη Συμφωνία υποχρεώσεις,

x) αποφασίζει ότι οι ΗΠΑ έχουν την υποχρέωση να παύσουν άμεσα και να απόσχουν από κάθε τέτοια πράξη που μπορεί να αποτελεί παραβίαση των ανωτέρω υποχρεώσεών τους,

xi) αποφασίζει ότι οι ΗΠΑ έχουν την υποχρέωση να καταβάλουν επανορθώσεις στη Δημοκρατία της Νικαράγουα για όλες τις ζημίες που της προκάλεσαν με παραβιάσεις υποχρεώσεών τους που απορρέουν από το εθιμικό Διεθνές Δίκαιο, οι οποίες απαριθμήθηκαν ανωτέρω,

xii) αποφασίζει ότι οι ΗΠΑ έχουν την υποχρέωση να καταβάλουν επανορθώσεις στη Δημοκρατία της Νικαράγουα για όλες τις ζημίες που της προκάλεσαν με παραβιάσεις της διμερούς Συμφωνίας Treaty of Friendship, Commerce and Navigation,

xiii) υπενθυμίζει, ομόφωνα, και στα δύο Μέρη την υποχρέωσή τους να αναζητήσουν λύση στις διαφορές τους με ειρηνικά μέσα σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο.

2.2. Αρχές, πλαίσιο και διδάγματα από την Απόφαση «Νικαράγουα κατά ΗΠΑ»: Επιτακτική αναγκαιότητα αξιοποίησής τους στη σύγχρονη διεθνή δικαιοταξία

Στην παρούσα Ενότητα αντλούνται αρχές, πλαίσιο, πορίσματα και διδάγματα τα οποία μας κληροδότησε η Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου «Νικαράγουα κατά ΗΠΑ», τα οποία διαχρονικά θα πρέπει να αξιοποιούνται, πολλώ δε μάλλον σήμερα που η διεθνής κοινότητα δοκιμάζεται από πολυάριθμες και κλιμακούμενες σε ένταση ένοπλες συρράξεις.

Εκκινώντας από το επιχείρημα των ΗΠΑ ότι έδρασαν ασκώντας το δικαίωμά τους σε συλλογική νόμιμη άμυνα για να προστατεύσουν το Ελ Σαλβαδόρ, την Ονδούρα και την Κόστα Ρίκα από επίθεση² εναντίον τους που είχε τελέσει η Νικαράγουα, το Δικαστήριο αναφέρει -μεταξύ άλλων- τα ακόλουθα.

Αρχικά, αναφορικά με το Ελ Σαλβαδόρ διαπιστώνει ότι μια ροή όπλων δρομολογήθηκε μέσω της επικράτειας της Νικαράγουα στην ένοπλη αντιπολίτευση στο Ελ Σαλβαδόρ. Ωστόσο, σύμφωνα με το Δικαστήριο, δεν έχει αποδειχθεί ότι η Κυβέρνηση της Νικαράγουα είναι υπεύθυνη για αυτή τη ροή όπλων, και ακόμη και εάν υποτεθεί ότι είναι υπεύθυνη η πράξη αυτή δεν συνιστά ένοπλη επίθεση. Αναφορικά με την Ονδούρα και την Κόστα Ρίκα, διαπιστώνει ότι συγκεκριμένες διασυνοριακές στρατιωτικές εισβολές/επιδρομές στην επικράτεια της Ονδούρα και της Κόστα Ρίκα είναι καταλογιστέες στην Κυβέρνηση της Νικαράγουα. Ωστόσο ελάχιστες σχετικές πληροφορίες είναι διαθέσιμες στο Δικαστήριο, γεγονός που καθιστά δυσχερές για αυτό να αποφασίσει εάν πρόκειται για ένοπλη επίθεση.

Το Δικαστήριο, λοιπόν, δεν έχει διαπιστώσει τέλεση ένοπλης επίθεσης κατά των εν λόγω κρατών από τη Νικαράγουα. Επιπλέον, μόνο το Ελ Σαλβαδόρ δήλωσε επίσημα ότι δέχεται επίθεση από τη Νικαράγουα και ζήτησε από τις ΗΠΑ να ασκήσουν συλλογική νόμιμη άμυνα, αλλά πολύ μεταγενέστερα από την έναρξη των σχετικών ενεργειών των ΗΠΑ.

Επί του ζητήματος της άσκησης συλλογικής νόμιμης άμυνας από κράτος για την προστασία τρίτου κράτους, το Διεθνές Δικαστήριο θέτει τις εξής αρχές. Αρχικά, διευκρινίζει ότι συλλογική νόμιμη άμυνα νοείται μόνο επί ένοπλης επίθεσης και όχι επί άλλων πράξεων. Επιπρόσθετα, το κράτος το οποίο αποτελεί το θύμα της ένοπλης επίθεσης θα πρέπει το ίδιο να έχει σχηματίσει και να έχει εκφράσει τη θέση ότι υφίσταται επίθεση. Δεν υπάρχει εθιμικός κανόνας του Διεθνούς Δικαίου που να επιτρέπει σε κράτος την άσκηση συλλογικής νόμιμης άμυνας, βάσει της δικής του εκτίμησης της κατάστασης. Ακολούθως, το Δικαστήριο τονίζει ότι το τρίτο κράτος θα πρέπει να έχει ζητήσει τέτοιου είδους προστασία.

Οι εν λόγω προϋποθέσεις που θέτει το Δικαστήριο παρουσιάζουν διαχρονικά ενδιαφέρον και ιδιαίτερα σήμερα, δεδομένου ότι δυσχεραίνουν τη δυνατότητα επίκλησης συλλογικής νόμιμης άμυνας από κράτος με τρόπο παρελκυστικό ή καταχρηστικό, και συμβάλλουν στη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης, ασφάλειας και σταθερότητας.

² Για το διεθνές έγκλημα της επίθεσης, *ιδε Βιργίνια Μπαλαφούτα, Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, Δεκέμβριος 2017.*

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 2 παρ. 4 του Καταστατικού Χάρτη³ του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) εισάγει τη γενική και απόλυτη απαγόρευση χρήσης βίας ή απειλής χρήσης βίας, εκτός εάν συντρέχει: i) περίπτωση νόμιμης άμυνας, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 51 του Χάρτη, ii) εξουσιοδότηση χρήσης βίας από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. βάσει του Κεφαλαίου VII του Χάρτη, ή iii) εξουσιοδότηση χρήσης βίας από το Συμβούλιο Ασφαλείας στα πλαίσια της Περιφερειακής Συνεργασίας βάσει του Κεφαλαίου VIII του Χάρτη. Το άρθρο 2 παρ.4 του Χάρτη εντάσσεται στους διεθνείς αναγκαστικούς κανόνες, στο *jus cogens*, και συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο του Διεθνούς Δικαίου. Τον χαρακτήρα *jus cogens* του συγκεκριμένου άρθρου, παράλληλα και με τον εθιμικό του χαρακτήρα, επισημαίνει και η εν λόγω Απόφαση του Δικαστηρίου.

Οι εξαιρέσεις που τίθενται στην πρωταρχική αρχή της απαγόρευσης χρήσης βίας ή απειλής χρήσης βίας θα πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά. Προς αυτή την κατεύθυνση λειτουργούν και οι προαναφερθείσες προϋποθέσεις που θέτει το Διεθνές Δικαστήριο για την άσκηση συλλογικής νόμιμης άμυνας, αλλά και εν συνόλω το πνεύμα της Απόφασης «Νικαράγουα κατά ΗΠΑ».

Ιδιαίτερη αξία έχει και το γεγονός ότι το Δικαστήριο στην εν λόγω Απόφαση τονίζει emphaticά ότι αρχές όπως αυτές: i) της μη χρήσης βίας, ii) της μη επέμβασης στις υποθέσεις άλλου κράτους, iii) του σεβασμού για την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα των κρατών, και iv) της ελευθερίας της ναυσιπλοΐας, παραμένουν δεσμευτικές ως μέρος του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου, παρά τη λειτουργία των διατάξεων του συμβατικού δικαίου στο οποίο έχουν ενσωματωθεί.

Η ρητή αναφορά στον εθιμικό χαρακτήρα των προαναφερθέντων θεμελιωδών αρχών έχει βαρύνουσα σημασία κατά τον χρόνο έκδοσης της Απόφασης, και μέχρι και σήμερα. Επιπρόσθετα, η αναφορά στη δεσμευτικότητά τους λόγω του χαρακτήρα τους ως αρχών του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου ανεξαρτήτως του συμβατικού Διεθνούς Δικαίου στο οποίο έχουν ενσωματωθεί, συμβάλλει ιδιαίτερα στην προστασία τους και στην απαρέγκλιτη εφαρμογή τους, υπερνικώντας τα όποια τυχόν εμπόδια και προσκόμματα μπορεί να προκύπτουν από το συμβατικό πλαίσιο, όπως επί παραδείγματι η μη υπογραφή και κύρωση διεθνών, περιφερειακών και διακρατικών Συμβάσεων από κράτη, ή η διατύπωση σχετικών επιφυλάξεων.

³ Καταστατικός Χάρτης του Ο.Η.Ε. (1945)
<http://www.un.org/en/documents/charter/>
<https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>
<https://unric.org/el/%cf%87%ce%b1%cf%81%cf%84%ce%b7%cf%83-%ce%bf%ce%b7%ce%b5/>

Διευκρινίζει δε το Διεθνές Δικαστήριο ότι η διατύπωση από κράτος μιας επιφύλαξης επί πολυμερούς Σύμβασης δεν συνεπάγεται ότι, εάν εφαρμοστεί σε μια συγκεκριμένη διαφορά, θα αποκλείει την εφαρμογή κανόνων του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου οι οποίοι έχουν ίδιο περιεχόμενο.

Περαιτέρω αναλύει ότι ακόμη και εάν δύο κανόνες που ανήκουν σε δύο διαφορετικές πηγές του Διεθνούς Δικαίου εμφανίζονται πανομοιότυποι στο περιεχόμενο, και ακόμη και εάν τα κράτη δεσμεύονται από τους κανόνες αυτούς και σε επίπεδο συμβατικού δικαίου και σε επίπεδο εθιμικού δικαίου, οι κανόνες αυτοί διατηρούν μια ξεχωριστή ύπαρξη.

Συνεπακόλουθα, σύμφωνα με το Δικαστήριο, σε μια νομική διαφορά που επηρεάζει δύο κράτη, ένα εξ αυτών μπορεί να υποστηρίξει ότι το αν θα εφαρμόσει έναν κανόνα μιας Σύμβασης εξαρτάται από τη συμπεριφορά του άλλου κράτους σε σχέση με την εφαρμογή άλλων κανόνων, σε άλλα θέματα που συμπεριλαμβάνονται στη ίδια Σύμβαση. Ωστόσο εάν οι δύο εν λόγω κανόνες υπάρχουν και ως κανόνες του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου, η παράλειψη του ενός κράτους να εφαρμόσει τον έναν κανόνα δεν δικαιολογεί την άρνηση του άλλου κράτους να εφαρμόσει τον άλλο κανόνα.

Το προαναφερθέν πλέγμα κανόνων που θέτει το Δικαστήριο και η νομική συλλογιστική που ακολουθεί συμβάλλουν σημαντικά στην ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου, στην εφαρμογή του από τα κράτη, και στην αποτροπή προβολής από τα κράτη επιχειρημάτων -καλόπιστων ή μη- περί μη εφαρμογής ή μη δέσμευσής τους από αρχές του.

Αναφορικά με τους εθιμικούς κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, ως σταθερής και επαναλαμβανόμενης πρακτικής ακολουθούμενης από τα κράτη διάνοια δικαίου/*opinio juris*, το Διεθνές Δικαστήριο υποστηρίζει -μεταξύ άλλων- τα εξής.

Προκειμένου να συναχθεί η ύπαρξη εθιμικών κανόνων αρκεί η συμπεριφορά των κρατών να είναι, γενικώς, συνεπής προς τους κανόνες αυτούς. Περιπτώσεις που κρατικές συμπεριφορές δεν συνάδουν με έναν δεδομένο κανόνα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως παραβιάσεις του εν λόγω κανόνα και όχι ως ενδείξεις αναγνώρισης ενός νέου κανόνα.

Εάν ένα κράτος ενεργεί με τρόπο *prima facie* ασυμβίβαστο με έναν αναγνωρισμένο κανόνα, αλλά υπεραμύνεται της συμπεριφοράς του με την επίκληση εξαιρέσεων ή δικαιολογιών που περιέχονται στον ίδιο τον κανόνα, τότε είτε η συμπεριφορά του κράτους πράγματι δικαιολογείται είτε όχι επί αυτής της βάσης, η εν λόγω στάση επιβεβαιώνει παρά αποδυναμώνει τον κανόνα.

Με τις δύο προαναφερθείσες αρχές που θέτει, το Δικαστήριο επιχειρεί να ισχυροποιήσει τους εθιμικούς κανόνες του Διεθνούς Δικαίου και να διαλευκάνει τον τρόπο ανάδυσης και αποκρυστάλλωσής τους, την πορεία και τη λειτουργία τους.

Αξίζει να αναφερθεί και το συμπέρασμα στο οποίο οδηγείται το Δικαστήριο επί της νόμιμης άμυνας, ότι η αναφορά του άρθρου 51 του Καταστατικού Χάρτη του Ο.Η.Ε. σε «φυσικό» και «εγγενές / συμφυές» δικαίωμα υποδεικνύει τον εθιμικό χαρακτήρα του. Στη γλώσσα του εν λόγω άρθρου, το δικαίωμα που κατέχει οποιοδήποτε κράτος σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης, καλύπτει τόσο τη συλλογική όσο και την ατομική άμυνα. Επομένως, σύμφωνα με το Δικαστήριο, ο ίδιος ο Χάρτης μαρτυρά την ύπαρξη και της συλλογικής νόμιμης άμυνας στο *corpus* των κανόνων του εθιμικού Διεθνούς Δικαίου.

Αναφορικά με την απαγόρευση επέμβασης στις υποθέσεις άλλου κράτους, η οποία αποτελεί έκφραση και της κυριαρχικής ισότητας των κρατών, ιδιαίτερα κρίσιμη είναι μέχρι σήμερα και η ακόλουθη αρχή. Ειδικότερα, το Διεθνές Δικαστήριο αναφέρει ότι μία απαγορευμένη επέμβαση πρέπει να αφορά σε ζητήματα για τα οποία κάθε κράτος έχει δικαίωμα να αποφασίζει ελεύθερα, βάσει της αρχής της εθνικής κυριαρχίας. Ένα εξ αυτών είναι η επιλογή του πολιτικού, οικονομικού, κοινωνικού και πολιτιστικού συστήματός του και η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής του, υπό την προϋπόθεση φυσικά να μην παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο.

Την επίκληση τέτοιων επιχειρημάτων/προφάσεων από κράτη για την επέμβασή τους στις υποθέσεις άλλων κρατών με το στοιχείο του εξαναγκασμού, διαπιστώνουμε διαχρονικά, και με ιδιαίτερη ένταση και στις μέρες μας. Μάλιστα σε πολυάριθμες περιπτώσεις ενόπλων συρράξεων, το επιτιθέμενο κράτος έχει επικαλεστεί τέτοιου περιεχομένου επιχειρήματα.

Με γλαφυρό τρόπο αναφέρει το Δικαστήριο ότι θα ήταν δύσκολο να δούμε τι απομένει από την αρχή της μη επέμβασης στο Διεθνές Δίκαιο, εάν η επέμβαση η οποία ήδη είναι επιτρεπτή όταν τη ζητήσει η κυβέρνηση ενός κράτους, θα επιτρεπόταν και στην περίπτωση που τη ζητούσε η αντιπολίτευση. Αυτό θα επέτρεπε σε οποιοδήποτε κράτος να επεμβαίνει οποιαδήποτε στιγμή στις εσωτερικές υποθέσεις άλλου κράτους είτε κατ' αίτημα της κυβέρνησης είτε κατ' αίτημα της αντιπολίτευσης.

Εκ των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι οι εξαιρέσεις -εν προκειμένω στην αρχή της μη επέμβασης- πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά, με κριτήριο την προστασία της εθνικής κυριαρχίας των κρατών, την προάσπιση της διεθνούς έννομης τάξης, και εν τέλει την αποφυγή επέλευσης χάους επί του διεθνούς γίγνεσθαι.

Περαιτέρω το Διεθνές Δικαστήριο υποστηρίζει ότι και εάν ακόμη οι σχετικές δραστηριότητες των ΗΠΑ είχαν τελεστεί σε αυστηρή συμμόρφωση με τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας δεν θα καθίσταντο νόμιμες. Εάν όχι, αυτό δύναται να αποτελεί πρόσθετη βάση παρανομίας. Εν προκειμένω το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι οι σχετικές δραστηριότητες των ΗΠΑ δεν ανταποκρίνονται στις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας.

Εκ των προαναφερθέντων θα μπορούσε να συναχθεί ο κανόνας ότι στην περίπτωση που ενέργειες κρίνεται ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο της νόμιμης άμυνας, για λόγους άλλους από τις προϋποθέσεις της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, η μη συνδρομή των εν λόγω προϋποθέσεων δημιουργεί νέες βάσεις παρανομίας και επέρχεται συρροή παραβιάσεων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι αρχές που θέτει το Δικαστήριο αναφορικά με την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Αρχικά, αναφέρει ότι η παροχή αυστηρά ανθρωπιστικής βοήθειας σε άτομα ή δυνάμεις σε άλλη χώρα, οποιεσδήποτε και αν είναι οι πολιτικές τους πεποιθήσεις και στόχοι, δεν μπορεί να θεωρηθεί παράνομη επέμβαση ή με άλλον τρόπο αντίθετη στο Διεθνές Δίκαιο. Ωστόσο το Διεθνές Δικαστήριο διευκρινίζει ότι προκειμένου η παροχή «ανθρωπιστικής βοήθειας» να μην στοχεύει στην αποφυγή καταδίκης για επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις άλλου κράτους, i) θα πρέπει να περιορίζεται στους σκοπούς που υπηρετεί στην πρακτική του ο Ερυθρός Σταυρός, ήτοι «να προλαμβάνει και να ανακουφίζει τον ανθρώπινο πόνο», και «να προστατεύει τη ζωή και την υγεία, και να εγγυάται τον σεβασμό για τον άνθρωπο», και ii) θα πρέπει, πάνω απ' όλα, να προσφέρεται χωρίς διάκριση σε όλους που βρίσκονται σε ανάγκη (εν προκειμένω -όπως αναφέρει- σε όλους που βρίσκονται σε ανάγκη στη Νικαράγουα, όχι μόνο στους *contras* και στους εξαρτώμενους και συνδεόμενους με αυτούς).

Οι δύο προαναφερθείσες, σαφώς διατυπωμένες από το Δικαστήριο, αρχές είναι εξαιρετικά σημαντικές διαχρονικά και παραμένουν κρίσιμες και σήμερα. Συχνά διαπιστώνουμε την επίκληση από κράτος παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας σε άλλο κράτος, ως πρόφαση για παράνομη επέμβαση στις υποθέσεις του. Γενικότερα δε παρατηρούμε στο διεθνές πεδίο το οξύμωρο να γίνεται επίκληση του όρου «ανθρωπισμός» όχι μόνο παρελκυστικά και καταχρηστικά αλλά σε πλήρη αντίθεση και διάσταση με την έννοια και το περιεχόμενό του.

Προς την ίδια κατεύθυνση, έχει ιδιαίτερη αξία και η αναφορά του Δικαστηρίου ότι η χρήση βίας από κράτος δεν μπορεί να είναι η κατάλληλη μέθοδος για να παρακολουθήσει και να εγγυηθεί τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε άλλο κράτος.

Στην εν λόγω Απόφαση το Διεθνές Δικαστήριο αναφέρεται και στο ζήτημα των αντίμετρων. Ειδικότερα, υποστηρίζει ότι ακόμη και στην περίπτωση που οι ενέργειες για τις οποίες κατηγορείται η Νικαράγουα αποδεικνύονταν και ήταν καταλογιστέες σε αυτήν, το γεγονός αυτό θα δικαιολογούσε αναλογικά αντίμετρα από την πλευρά του Ελ Σαλβαδόρ, της Ονδούρα και της Κόστα Ρίκα. Δεν θα δικαιολογούσε αντίμετρα από τρίτο κράτος, πολλώ δε μάλλον επέμβαση με χρήση βίας.

Το Διεθνές Δικαστήριο διευκρινίζει ότι δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τα επιχειρήματα των Μερών ενώπιόν του αναφορικά με το εφαρμοστέο δίκαιο. Απαιτείται με δική του πρωτοβουλία να εξετάσει όλους τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου οι οποίοι μπορεί να σχετίζονται με τη διευθέτηση της διαφοράς, ακόμη και εάν αυτούς τους κανόνες δεν τους έχει επικαλεστεί κάποιο από τα Μέρη. Πρόκειται για πάγια δικονομική αρχή, η οποία αφορά στη λειτουργία του Δικαστηρίου, και συμβάλλει ουσιαστικά στην ορθή απονομή δικαιοσύνης.

Αναφορικά με την προσπάθεια απόδειξης πραγματικών περιστατικών, το Δικαστήριο αξιοποιεί και τα δημοσιεύματα του Τύπου. Ειδικότερα, διευκρινίζει μεν ότι τα δημοσιεύματα του Τύπου δεν αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία ικανά να αποδείξουν γεγονότα, ωστόσο υποστηρίζει ότι σε ορισμένες περιστάσεις δύνανται να συμβάλουν στην επιβεβαίωση της ύπαρξης ενός συγκεκριμένου γεγονότος.

Επιπρόσθετα, ως προς την απόδειξη γεγονότων αναφέρει ότι γεγονότα τα οποία τελούν σε γνώση του κοινού, μπορούν ως τέτοια να θεωρηθούν επαρκώς εδραιωμένα.

Οι δύο προαναφερθείσες αρχές που θέτει το Δικαστήριο είναι χρήσιμες διαχρονικά, διότι δύνανται να συμβάλουν σημαντικά στην απόδειξη πραγματικών περιστατικών, πάντοτε υπό τα απαιτούμενα εχέγγυα εγκυρότητας.

Μία ακόμη ενδιαφέρουσα δικονομική αρχή στην οποία αναφέρεται το Δικαστήριο είναι η εξής, ότι η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου να κρίνει την ουσία μιας διαφοράς συνεπάγεται τη δικαιοδοσία του να ορίσει επανορθώσεις/αποκατάσταση.⁴

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η αρχή που θέτει το Διεθνές Δικαστήριο ότι στο Διεθνές Δίκαιο δεν υπάρχουν κανόνες με τους οποίους να μπορεί να περιοριστεί το επίπεδο εξοπλισμού ενός κυρίαρχου κράτους, άλλοι από αυτούς που μπορεί να έχει δεχθεί το ίδιο το κράτος με Συνθήκη ή άλλως. Τονίζει δε ότι η συγκεκριμένη αρχή ισχύει για όλα τα κράτη, χωρίς εξαίρεση.

⁴ Για το ζήτημα των επανορθώσεων / της αποκατάστασης, *ιδε* Βιργινία Μπαλαφούτα, *Το δικαίωμα στην αλήθεια. Εκφάνσεις και εφαρμογές στο Διεθνές Δίκαιο*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, Φεβρουάριος 2018, σς. 320.

Πρόκειται για μια αρχή ιδιαίτερα σημαντική και επίκαιρη, δεδομένων των σχετικών ζητημάτων που προκύπτουν σήμερα επί του διεθνούς πεδίου. Το δικαίωμα κάθε κράτους να ρυθμίζει τα θέματα των εξοπλισμών του και της στρατιωτικοποίησής του εντάσσεται στο πεδίο της εθνικής του κυριαρχίας. Σχετικοί περιορισμοί δύνανται να υφίστανται μόνον εάν το ίδιο το κράτος τους έχει αποδεχθεί με Συνθήκη ή με άλλο τρόπο.

Το Δικαστήριο, πριν από το Διατακτικό της Απόφασης, τονίζει τη θεμελιώδη αρχή περί ειρηνικής επίλυσης των διαφορών και τον εθιμικό της χαρακτήρα, υπενθυμίζοντας στα κράτη την υποχρέωσή τους να αναζητούν την επίλυση με ειρηνικά μέσα κάθε διαφοράς τους, ιδιαίτερα δε κάθε διαφοράς η παράταση της οποίας θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

3. Αντί Συμπερασμάτων

Στο παρόν άρθρο επιχειρήθηκε η άντληση και ανάλυση αρχών, πλαισίου και διδαγμάτων από την εμβληματική Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου στην Υπόθεση «Στρατιωτικές και Παραστρατιωτικές Δραστηριότητες εντός και εναντίον της Νικαράγουα» (Νικαράγουα κατά Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής). Οι αρχές, το πλαίσιο, η νομική συλλογιστική του Δικαστηρίου που επελέγησαν και αναλύθηκαν, κρίνονται στα πλαίσια του άρθρου ότι είναι εξαιρετικά σημαντικές, χρήσιμες και επίκαιρες, και ότι θα πρέπει να εφαρμόζονται και να αξιοποιούνται πλήρως στη σύγχρονη διεθνή δικαιοταξία.

Παράλληλα, επιχειρήθηκε να αναδειχθεί πώς το κεκτημένο της εν λόγω Απόφασης δεν έχει εμποδωθεί επαρκώς στο σύγχρονο διεθνές πεδίο, και πόσο κρίσιμες και επαχθείς συνέπειες επιφέρει το συγκεκριμένο γεγονός. Επιπρόσθετα, κατατέθηκαν σχετικές ιδέες και προτάσεις προς την κατεύθυνση ουσιαστικότερης και πληρέστερης αξιοποίησης των αναδειχθέντων αρχών και διδαγμάτων εν σχέσει με τη Χρήση Βίας και το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο σήμερα.

Η εν λόγω Απόφαση θα πρέπει να «μας φωτίζει τον δρόμο», διότι παράλληλα με το πολύτιμο νομικό κεκτημένο που μας κληροδότησε, σε φιλοσοφικό επίπεδο και σε επίπεδο συμβολισμών υποδεικνύει την τελική επικράτηση του Διεθνούς Δικαίου, της εθνικής κυριαρχίας των κρατών, του Ανθρωπισμού και του αδυνάμου, έναντι της ισχύος και όλων των εγγενών δυσχερειών αναγκαστικής εκτέλεσης του Διεθνούς Δικαίου.